

PEDAGOG U VOJNOJ ŠKOLI

Vaspitno-obrazovni rad i pedagoški zadaci u vojnim školama su složeni, obimni, diferencirani i u mnogo čemu specifični u svakoj školi, analogno razlikama u ciljevima, programima, sastavu učesnika i izvođača nastave i opštim uslovima nastavnog rada. Prirodno, uloga, mesto, zadaci i sadržaj rada pedagoga nisu isti u podoficirskoj školi, gde se školuju mladići sa osmogodišnjom školom i u vojnoj akademiji, gde uče pitomci sa završenom srednjom školom, fizički i psihički već u velikoj meri formirani, ili u školama gde uče starešine starijih godišta, umanjениh psihofizičkih sposobnosti za učenje, sa većim životnim, radnim i armijskim iskustvom. Zbog svega toga u analizi mesta, uloge i zadataka pedagoga u vojnoj školi trebalo bi sagledati i ono što je u tom radu zajedničko i posebno. Ovde će biti reči pretežno o ovome što je opšte i zajedničko u sadržaju i načinu rada pedagoga u vojnoj školi.

RAD U OBLASTI NASTAVE

Popravljanje kvaliteta i vaspitno-obrazovne efikasnosti i produktivnosti nastave osnovno je područje rada i zadatak svih nastavnih i drugih organa u školama, pri čemu vojnom pedagogu pripada istaknuta uloga i zadatak. Ovo tim pre što se on veoma često pojavljuje kao jedini stručni pedagoški organ osposobljen da kroz pedagošku, andragošku i didaktičko-metodičku prizmu sagledava celokupnu vaspitno-obrazovnu stvarnost u školi, otkriva uzroke uspeha i neuspeha u nastavnom radu i preduzima mere da ih ukloni. Polazeći od toga, osnovni zadatak pedagoga bio bi rad na racionalizaciji i ekonomičnosti nastave kako u pogledu nastavnog vremena, utroška psihofizičke snage učesnika i materijalno-tehničkih sredstava, tako i u pogledu usavršavanja nastavnih planova, programa, organizacije i načina izvođenja i određivanja vrednosti.

I — UVID U NASTAVNO-PEDAGOŠKU STVARNOST

Nastava i didaktičko-metodički i pedagoško-psihološki aspekti su osnovni predmet i područje rada i proučavanja pedagoga. Ukoliko

dublje isvestranije ude u nastavnu stvarnost, utoliko realnije i uspešnije može da utiče na njene tokove i da kovergira sve uticaje i aktivnosti u pravcu ostvarivanja obrazovnih, formalno-funkcionalnih i vaspitnih zadataka. Pedagog ne može utkati stručna znanja i sposobnosti u nastavno tkivo svoje škole ako se ne integriira sa nastavnim procesom, ako neposredno ne doživljava sve njene impulse, atmosferu i ambijent u kome se izvodi. Istina, on se ne pojavljuje samo u ulozi neposrednog izvršioca pedagoških zadataka, već i kao organizator rada, ali neposredno uključivanje u nastavne tokove predstavlja polaznu osnovu i izvanredno značajan preduslov za uspeh u radu. Prema tome, da bi pedagog mogao uspešno i plodno da radi, neophodno je da temeljito i neposredno upoznaje celokupnu nastavnu problematiku, da je proučava, analizira počevši od ciljeva i intencija do verifikovanja i ocene postignutih rezultata.

Pedagog ne bi mogao sa uspehom procenjivati adekvatnost nastavnih sadržaja, organizacionih oblika, didaktičko-metodičke prakse, vaspitno-obrazovne efekte nastave i dr. ako ne bi poznavao vaspitno-obrazovni cilj i zadatke koji se moraju realizovati nastavnim radom u školi. Isto tako nije dovoljno da poznaje opšti vaspitno-obrazovni cilj i zadatke koji se moraju ostvariti celokupnom nastavom, već mora da sagledava vaspitni cilj i zadatke svakog nastavnog predmeta. To je jedan od preduslova za uspešno praćenje i pedagoško verifikovanje načina njihovog ostvarivanja u svakodnevnoj nastavnoj praksi.

Potrebno je da pedagog poznaje nastavne sadržaje da bi mogao uticati na iznalaženje racionalnih puteva za njihovo realizovanje u nastavnoj praksi na svim etapama procesa. Pre svega, mora da sagleda pedagoško-didaktičku stranu nastavnih planova i programa: prilagođenost učesnicima po obimu i težini, funkcionalnost u odnosu na vaspitno-obrazovni cilj, sistematičnost, koliko odgovaraju potrebama savremenog vojnog obrazovanja, da li u njima postoji racionalna proporcionalnost između istorijskog i savremenog dela gradiva, da li su opterećeni istoricizmom, aktualizmom ili futurizmom i sl.

Potrebno je takođe da pedagog analizira postojeću praksu planiranja (godišnje, polugodišnje, tematsko, mesečno, nedeljno planiranje nastavnog časa i dr.) i sa stanovišta nastavnog vremena, programa i uslova rada u školi.

Pedagog mora poznavati i kvalitete učesnika nastave (pitomce, slušaocce), njihov opšteobrazovni nivo, psihičke osobine, motivisanost za nastavu i drugo. Polazeći od uvida u kvalitete učesnika nastave, on može da posredno (preko nastavnika) ili neposrednim angažovanjem utiče na prilagođavanje pedagoške i didaktičko-metodičke prakse kvalitetima i osobinama pitomaca i slušalaca.

Za uspešan rad veoma je značajno i poznavanje pedagoške i didaktičko-metodičke kulture i drugih profesionalnih kvaliteta nastavnika. To je osnovna pretpostavka da bi pedagog mogao pravilno usmeravati stručnu aktivnost i predložiti odgovarajuće mere za podizanje sprema nastavnika. Uporedo sa upoznavanjem pedagoških kvaliteta neposrednih izvođača nastave, neophodno je da u tom smislu stekne što potpuniji uvid i u kvalitete ostalih nastavnih organa,

čiji je rad u neposrednoj vezi sa organizovanjem i izvođenjem nastave (planera, nabavljača nastavnih sredstava, programera, bibliotekara i dr.). Od pedagoške osposobljenosti ovih organa u velikoj meri zavisi pravilnost organizovanja nastave, planiranja, materijalno-tehničko obezbeđenje i regulisanje mnogih drugih pitanja relevantnih za izvođenje nastave. Sve ovo pedagog mora sagledavati u sklopu drugih komponenti nastave, načina organizacije nastavnog rada, nastavnih sredstava i objekata itd., da bi mogao ukazivati stručnu pomoć organizatorima i izvođačima nastave.

No, uvid u navedene komponente i momente nastavne stvarnosti ipak neće biti dovoljan za potpunije sagledavanje svih pedagoško-andragoških dimenzija nastavne stvarnosti. Pedagog (andragog) zbog toga mora, pre svega, neposrednim kontaktom sa nastavnim procesom upoznati didaktičko-metodičke postupke u svim fazama nastavnog rada (preparativnoj, operativnoj i verifikativnoj) i etape procesa učenja (percipiranje i osmišljavanje nastavnog sadržaja, stvaranje pojmova, učvršćivanje znanja, izgrađivanje veština i navika i primenu stečenih znanja, uočavati pozitivne i negativne momente u ovom radu i sticati neophodna iskustva za pravilnu orijentaciju u radu na unapređivanju nastave.

Redovna i egzaktna verifikacija i ocenjivanje nastavnih rezultata su od izuzetnog značaja za vaspitno-obrazovne uspehe u nastavnom radu. Zbog toga je jedan od dominantnih zadataka vojnih pedagoga i psihologa da neposrednim učešćem u ocenjivanju vrednosti nastavnih rezultata i posredno osposobljavanje nastavnika za ovaj rad doprinesu njegovoj racionalizaciji. Njihov je zadatak da upućuju i obučavaju nastavnike u izradi i korišćenju nastavnih testova i drugih objektivnih pogodnih mernih instrumenata. Korišćenje ovakvih postupaka u proveravanju i ocenjivanju nastavnih uspeha ne isključuje pozitivnu dosadašnju praksu u ovom radu, već služi kao njena nužna dopuna.

II — PODIZANJE PEDAGOŠKO-ANDRAGOŠKOG NIVOVA NASTAVE

Didaktičko-metodičko opserviranje, snimanje i analitičko sagledavanje nastavne stvarnosti, uočavanje pedagoško-didaktičke problematike, dobrih strana i nedostataka u nastavnom radu, mora biti polazna osnova u radu pedagoga na podizanju pedagoškog nivoa i kvaliteta nastave u školi. Međutim, ove dve aktivnosti nisu u praksi, a i ne treba da budu, isključivo sukcesivni već simultani procesi, nisu dve paralelne i međusobno izolovane aktivnosti, već predstavljaju dijalektički povezan i jedinstven proces. Međutim, pedagog mora startovati od iskustava stečenih uvidom u nastavnu stvarnost škole i dominantnih potreba koje iz nje proističu. Zadaci na podizanju pedagoško-andragoških kvaliteta nastave bili bi: instruktivni rad, reviziono-konsultativni rad, rad na uopštavanju i analizi aktuelnih pedagoških problema nastave, rad u školskim savetima i drugim organima, rad na optimalizaciji materijalno-tehničkih uslova za izvođenje nastave. Ovi zadaci nisu jedini, ali su svakako dominantni.

Najvažniji, najobimniji i najsloženiji je instruktivni rad sa nastavnicima. To je i razumljivo kada se ima u vidu da nastavnici moraju posedovati najviše pedagoških, andragoških i psiholoških znanja da bi sa uspehom mogli obavljati dužnost. Zbog razlike u pedagoškoj kulturi nastavnika ovaj rad se najčešće mora diferencirati postavljati u sadržaju, organizaciji i načinu izvođenja. U pedagoško-instruktivnom radu biće rezultata samo ako se sprovodi planski, permanentno i povezuje sa živom svakodnevnom nastavnom praksom. Instruktivni pedagoški rad, bez obzira na različite uslove u školama, treba da se zasniva na principima: organizovanosti, kompleksnosti, sukcesivnosti, permanentnosti i obligatnosti.

Princip organizovanosti predstavlja racionalno organizovanje, planiranje, izvođenje, materijalno obezbeđenje i verifikovanje postignutih rezultata u nastavi.

Princip kompleksnosti zahteva da se ovim radom obuhvate u logičnoj celovitosti i sistematičnosti sva suštinska pedagoško-andragoška znanja neophodna za didaktički pravilno sagledavanje, razumevanje i izvođenje nastave. Pod njim se takođe podrazumeva davanje i teorijskih i praktičnih znanja i veština, odnosno osposobljavanje nastavnika za primenu stečenih znanja.

Princip sukcesivnosti znači da u programiranju pedagoškog rada treba voditi računa da se progresivno daju nova znanja i izbegava unošenje nastavnih sadržaja koji su nastavnicima već poznati.

Pod *principom permanentnosti* podrazumeva se neprekidnost u pedagoškom osposobljavanju nastavnika. Realizovanje ovog principa bitan je preduslov za održavanje njihove didaktičko-metodičke kulture na potrebnom nivou, ažurno korišćenje novina u ovoj oblasti i podizanje nastave na savremeni nivo.

Princip obligatnosti upućuje na to da se rad na pedagoškom kvalifikovanju mora tretirati kao obavezan a ne fakultativan, za sve nastavnike, da se njegova vrednost ceni kao integralna profesionalna komponenta nastavnika bez koje se ne može uključiti u nastavni proces i izvršiti nastavnička dužnost.

Jedan od primarnih zadataka pedagoga je da utiče na realizovanje ovih principa u svojoj sredini. Oblici i metode pedagoško-instruktivnog rada moraju se zasnivati na konkretnom cilju koji se želi postići, sadržaju gradiva, osobinama učesnika i izvođača, nastavnim sredstvima, materijalno-tehničkim i drugim uslovima i mogućnostima realizacije nastave. Oblici rada mogu da budu veoma raznovrsni: seminari, kursevi, ciklusi predavanja, metodičke i nastavne konferencije, konsultovanje sa nastavnicima, prisustvovanje oglednim časovima itd. Posebno je značajno da se uporedo sa stručnom pripremom za nastavu izvodi paralelno i didaktičko-metodička priprema. Od posebnog je značaja da se instruktivnim pedagoškim radom obuhvate i organi planiranja. To će biti od velikog značaja za kvalitet i racionalizaciju nastave.

Pedagoški savet i pomoć potrebni su i pitomcima i slušaocima da bi lakše i uspješnije učili i savladivali gradivo. Ovo je naročito važno za mlađe pitomce (podoficirskih i sličnih škola). Pedagog ili nastavnici osposobljeni u tom pogledu, treba da instruišu učesnike o tome kako najuspješnije da uče, vode zabeleške na času, da se koriste literaturom, prave izvode, kako da se koriste nastavnim sredstvima i objektima, kako treba smenjivati vreme rada i odmora i slično. Efekti takvog rada će se posebno odraziti na ekonomisanje u vremenu i energiji u savlađivanju nastavnog gradiva. U sklopu ovog potrebno je da se učesnici obuke upućuju u individualni i samobrazovni rad. Na taj način će se osposobiti za samostalno učenje u školi i posle školovanja.

REVIZIONO-KONSULTATIVNI RAD

Instruktivni i reviziono-konstruktivni rad veoma su tesno povezani i međusobno uslovljeni. Revizionim radom, odnosno neposrednim uvidom u proces nastave i nastavnu stvarnost u celini, pedagog stiče saznanja neophodna za instruktivni i konsultativni rad sa izvođačima i organizatorima nastave. S druge strane, instruktivnost pomaže da se revizija nastave usmerava u željenom pravcu.

Preko revizionog rada ostvaruje se, pre svega, živ i neposredan kontakt sa nastavom i didaktičko-metodičkom praksom, uočava se delovanje svih faktora koji neposredno utiču na realizaciju nastavnih sadržaja. Prisustvovanjem časovima i drugim oblicima rada on se nalazi na izvoru činjenica i podataka neophodnih za verifikovanje i korigovanje nastavne prakse i njenih osnovnih nosilaca.

Uspeh i rezultati ovog rada neposredno su zavisni od atmosfere u odnosima između pedagoga i nastavnika, od njegovog pedagoškog takta i načina eksploatacije stečenih iskustava i podataka o nastavi. Pre svega, on se mora pojavljivati kao organ koji prisustvuje nastavi radi ukazivanja stručne pomoći, davanja saveta, a ne u ulozi kontrolora, ocenjivača i kritičara. Samo tako njegovo prisustvo nastavi neće smetati izvođačima i unositi nelagodnu atmosferu u rad.

Osnovna pretpostavka za uspešan obilazak nastave je u tome da bude *organizovan, svrsishodan, sistematičan, permanentan i kompleksan*.

Pod *organizovanošću* podrazumeva se planiran i organizovan obilazak. Neplanski, stihijski obilazak ne može uroditi plodom. Naprotiv, može da stvara nelagodnu atmosferu i psihički nepovoljno uticati na izvođače i učesnike nastave. *Svrsishodnost* znači da mora postojati jasno određen cilj za svaki obilazak. To je preduslov pravilnog usmeravanja ovog rada na pitanja relevantna za postizanje konkretnog cilja. Ciljevi obilaska mogu biti veoma različiti, što će zavisiti od aktuelnosti pojedinih pedagoško-didaktičkih pitanja. *Sistematičnost* implicira zahtev da se u obilascima ispolji određen red, postupnost, saobrazno ostvarivanju postavljenog zadatka; da treba sistematski analizirati sve etape i faze nastavnog rada (pripremu, tok nastave, verifikaciju i analizu rezultata), iako sva ova

pitanja ne moraju uvek biti predmet obilaska. *Permanenčnost* je potrebna zato što povremenost, u smislu velikih vremenskih intervala između obilazaka nastave, otežava operativnost u uočavanju problema i njihovo blagovremeno rešavanje. *Kompleksnost* znači da prilikom revizije treba svestrano, korelativno i uzročno-posledično posmatrati i analizirati pojave i probleme uočene na nastavi. Sve to ukazuje da je za svaki obilazak neophodna solidna priprema.

U sklopu ovog pitanja treba podvući neophodnost obilaska nastave u drugim školama. To je jedan od načina da se koriste međuškolska pozitivna iskustva i didaktičko-metodička praksa. Ovakav način rada je značajan ne samo za pedagoga već i za ostale nastavne organe. U stvari, kolektivno prisustvovanje nastavi daće uvek korisne rezultate bilo da se organizuje u školskim ili međuškolskim okvirima.

OTKRIVANJE I ANALIZA AKTUELNIH PROBLEMA NASTAVI

Rad pedagoga treba, pre svega, da bude preventivan i analitičko-dijagnostičan. On treba da uočava i otkriva uzroke negativnih vaspitno-obrazovnih pojava i problema, a zatim, da daje stručna objašnjenja. Sve to zahteva studiozan rad, umešnost u korišćenju svih informativnih izvora i kanala za prikupljanje potrebnih podataka o nastavi, da ih stručno obrađuje, analizira i izvodi adekvatne zaključke. Ovakve analize poslužiće kao predmet i sadržaj rada nastavnih konferencija, sastanaka, konsultacija i sl.

Biće korisno ako pedagog dobija od upravnih nastavnih organa zadatak da proučava pojedina pitanja i probleme iz oblasti nastave i vaspitanja u školi. No, najčešće on treba da se pojavljuje kao inicijator, organizator i aktivni učesnik u otkrivanju i proučavanju školske nastavne problematike i da prezentira podatke o tome odgovarajućim organima.

Pedagog ima značajnu ulogu i u radu vaspitno-obrazovnih i nastavnih organa škole. Ovi organi, pored ostalog, analiziraju uspeh, razmatraju faktore koji utiču na kvalitet nastave i dr. Aktivan rad i stručna pomoć ovim institucijama veoma su korisni za nastavu i za samog pedagoga. Stoga se od njega zahteva da se svestrano angažuje u iznalaženju sadržaja rada ovih organa i u pripremi sastanaka, analizi problema i davanju stručne pomoći.

Stoga je važan zadatak pedagoga da svestrano sagledava sva materijalno-tehnička, nastavna i druga sredstva, da racionalizuje njihovu primenu, prati razvoj ne samo u našim nego i u širim okvirima, da predlaže izradu, nabavku i modernizaciju svih sredstava koja doprinose racionalizaciji i usavršavanju nastavnog rada.

VANNASTAVNI PEDAGOŠKI RAD

Ova oblast bi obuhvatila sledeća pitanja: vannastavnu vaspitno-obrazovnu aktivnost, pedagoški naučnoistraživački rad, rad u obla-

sti teorije vojne nastave i vaspitanja i izučavanja i korišćenja inostranih vojnih pedagoško-andragoških dostignuća.

Za rad pedagoga su relevantne i sve vannastavne sredine i faktori koji — posredno ili neposredno, planski ili spontano — vaspitno utiču ili mogu da utiču na pitomce i slušaocce. Njegovo prisustvo se mora osetiti i predmet njegovog delovanja i uticaja treba da budu, na primer, vaspitne mere koje se primenjuju u školi i njegovi pozitivni i negativni efekti (podsticajne i represivne mere), zatim uticaj i rad kolektiva, lični odnosi, organizacija i rezultati takmičenja i sl. Lista ovakvih pitanja je u svakoj školi drugačija, ali po neko pitanje je u svakoj od njih aktuelno. U okvir rada školskog pedagoga spadaju i problemi pedagogije slobodnog vremena.

U savremenim uslovima nije dovoljno da pedagog unosi u organizaciju i izvođenje nastave i drugi vaspitno-obrazovni rad savremena pedagoška, andragoška i psihološka dostignuća. On se edukativnim i didaktičko-metodičkim problemima svoje školske sredine mora baviti dublje, naučnije. To znači da se mora baviti i pedagoškoistraživačkim radom, koristeći se egzaktnom metodologijom (posmatranjem, intervjuom, anketom, a posebno objektivnim metodama merenja: testom znanja, sociometrijskim testovima, testovima sposobnosti, kao i testovima kojima se ispituje ličnost pitomaca). Ovaj rad je sve potrebniji zato što kod nas još nisu dovoljno razvijene instrukcije za vojnopedagoški istraživački rad.

Kontaktiranje i saradnja sa pedagoškim stručnjacima i naučnim institucijama u građanstvu u pedagoškoistraživačkom radu i ostalim oblastima neophodni su i veoma korisni. Vezu i saradnju u tom smislu treba da ostvari pedagog.

Jedan od puteva za unapređivanje pedagoške strane nastave i vaspitno-obrazovnog rada uopšte jeste uopštavanje pozitivnih iskustava iz nastavne i druge vaspitno-obrazovne prakse, teorijsko oblikovanje vojnodidaktičkih, metodičkih i drugih pitanja. Pedagozi treba da budu organizatori i nosioci ove aktivnosti u svojoj sredini, da na tom planu aktivirajuiskusne nastavnike i dobre praktičare. Kao što je poznato, vojnopedagoška teorija se do danas pretežno bavila, kada je reč o nastavi, didaktičkim problemima, dok je na obradi metodika predmeta u školama i u jedinicama relativno malo urađeno. Prema tome, dalji prodor u oblast teorije nastave bio bi obrada metodičke prakse i pisanje metodičkih priručnika za nastavne predmete.

Uspesi u vojnopedagoškoj oblasti ne mogu se danas zamisliti bez poznavanja i oslanjanja na moderna dostignuća nauke o vaspitanju ne samo u našoj zemlji već i u drugim državama i armijama.

Škole su, u stvari osnovni kanali i transmisije preko kojih se mogu koristiti takva dostignuća. U sklopu toga uloga pedagoga je značajna. Praćenjem vojne periodike i vojnopedagoške literature on treba da proučava razvoj vojne teorije o vaspitanju u drugim armijama, da o tome informiše nastavne i upravne organe i da predlaže praktično korišćenje pozitivnih iskustava.

POSEBNO I SPECIFIČNO U RADU PEDAGOGA

Pitanja mesta, uloge i zadataka školskog pedagoga, o kojima je bilo reči, uglavnom su zajednička i odnose se na sve škole i akademije. No, pored zajedničkog, u sadržaju i načinu rada i funkciji pedagoga različitih škola ima dosta posebnog i specifičnog. To u najvećoj meri proizilazi, pored ostalog, i iz razlika u školskoj populaciji. Pedagoški zadaci i njihova realizacija nisu isti u akademiji gde se formira ličnost mladih ljudi i izgrađuju kvalitativne vojne starešine, i u školi za usavršavanje starešina.

Posebni zadaci pedagoga u radu sa pitomcima bili bi, na primer: rad na ujednačavanju sastava grupa, praćenje procesa prilagođavanja na armijsku sredinu, rad sa onima koji se teško adaptiraju, proučavanje pripremljenosti i motivisanosti za izabranu profesiju; praćenje razvoja psihičkih sposobnosti, uočavanje, podsticanje i negovanje ličnih sposobnosti i sklonosti, izgrađivanje sistema motiva; formiranje radnih i navika za samostalno sticanje i produblјivanje znanja radi osposoblјavanja za dalje obrazovanje i samoobrazovanje; organizovanje pomoći u učenju slabijim pitomcima i dopunskog individualnog rada onih koji ispoljavaju naročite sposobnosti i sklonosti za pojedine nastavne predmete i slično.

Raspored pitomaca po specijalnostima takođe zasluđuje puno angažovanje pedagoga i psihologa. Mernim i drugim evalulionim instrumentima nužno je identifikovati sposobnosti i naklonosti pitomaca da bi se mogli pravilno rasporediti na radna mesta po specijalnostima. Ovaj složen i odgovoran posao traži veliku egzaktnost u radu i metodološku stručnost pedagoga i psihologa.

U radu sa slušaocima mora se polaziti od njihovih psihofizičkih karakteristika, starosti, sposobnosti za učenje, mentalnih svojstava, motivisanosti za učenje i savlađivanje nastave, osetljivosti u pogledu slabih ocena, neuspeha, kritike i drugog što utiče na afirmaciju ličnosti. U ova i druga andragoško-psihološka pitanja pedagog treba da upućuje nastavnike i vaspitače i da u što većoj meri čitav vaspitno-obrazovni rad prilagodi osobinama i karakteristikama slušalaca kao zrelih ljudi. U aktuelnoj didaktičko-metodičkoj i vas-

pitnoj praksi često se ne vodi računa o ovoj činjenici. To je, pre svega, odraz nedostatka pedagoško-andragoških znanja nastavnika i stereotipnosti nastavne prakse. Zbog svega toga nastava u vojnim školama u didaktičko-metodičkom pogledu podseća više na srednjoškolsku nego na visokoškolsku nastavu. U nastavnom procesu gubi se iz vida da su pitomci i po psihofizičkom razvoju, i po intelektualnom i obrazovnom nivou ravni studentima visokih škola i fakulteta. Ovakva praksa spontano vodi kvantitativnoj i kvalitativnoj degradaciji nastave. Uočavanje ovog problema i njegovo dosledno rešavanje spada u delokrug rada čitavog nastavnog kadra škole, a posebno pedagoga.

Valja imati u vidu da školska pedagoška praksa, organizovano i spontano, snažno utiče ne samo na pitomce i slušaocce pojedinačno, već i na armijsku pedagošku i obrazovnu stvarnost u celini. Pitomci i slušaoci ne samo što se u školi obogaćuju znanjima iz domena vojne nauke i ratne veštine, već se isto tako od nje, organizovano i spontano, uče kako da vaspitavaju i obučavaju svoje potčinjene, kako da organizuju nastavni rad, kako da se uzajamno pomažu, cene i poštuju, kako da se odnose prema drugu, kolektivu, zajednici, radu i drugim zadacima i obavezama. Jednom rečju, oni svu ili gotovo svu, vaspitno-obrazovnu i didaktičko-metodičku praksu školske nastave prenose i kopiraju u trupnoj. Zbog svega toga posebno je značajno da pedagoški i nastavni rad u školama u svakom pogledu bude uzoran. Dužnost pedagoga u tom pogledu je posebno odgovorna.

Pukovnik u penz.
Stevo JOVANOVIĆ